ZAMONAVIY DUNYODA RAQAMLI DEMOKRATIYANING AHAMIYATI

Muminjonova Umida Xaydarovna
Jizzax Sambhram universiteti NTM o‘qituvchisi

“Raqamli iqtisodiyotsiz mamlakat iqtisodiyotining kelajagi yo‘q”
Shavkat Mirziyoyev

Annotatsiya

Bugun dunyo axborot texnologiyalari va sun’iy intelekt sohasi misli ko‘rilmagan ixtirolarga boyimoqda. Davlatlar boshqaruvida ham raqamlashtirish keng ko‘lamda amalga oshirilmoqda. O‘zbekistonda 2020-yil “Ilm-ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” deb e’lon qilindi. Ushbu maqolada raqamli demokratiyaning ahamiyati va davlat rivojidagi o‘rni tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: ilm-fan, raqamli demokratiya, islohatlar, axborot texnologiyalari,davlat boshqaruvi, texnologiya.

Аннотация

Сегодня мир обогатился беспрецедентными изобретениями в области информационных технологий и искусственного интеллекта. Масштабно внедряется цифровизация и в сфере государственного управления. В Узбекистане 2020 год объявлен «Годом развития науки, просвещения и цифровой экономики». В данной статье анализируется значение цифровой демократии и ее роль в развитии государства.

Ключевые слова: наука, цифровая демократия, реформы, информационные технологии, государственное управление, технологии.

Annotation.

Today, the world is enriched with unprecedented inventions in the field of information technology and artificial intelligence. Digitization is being implemented on a large scale in state administration as well. In Uzbekistan, 2020 was announced as the "Year of Science, Enlightenment and Digital Economy Development". This article analyzes the importance of digital democracy and its role in state development.

Key words: science, digital democracy, reforms, information technology, public administration, technology.

Bugungi zamonaviy dunyoda, axborot texnologiyalari keskin rivojlanayotgan bir davrda jamiyatdagi fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy hayotida ham o‘zgarishlar va yangiliklarni amalga oshirishni taqozo etmoqda. Mazkur o‘zgarishlar demokratik jarayonlarni raqamlashtirishda ayniqsa ko‘zga tashlanmoqda. Raqamli demokratiya bu-raqamli texnologiyalardan siyosiy sohada foydalanish tushunchasini anglatadi. Bu demokratik jarayonlarni kuchaytirish uchun ishlatilishi mumkin bo‘lgan internet va boshqa raqamli texnologiyalar yordamida keng ko‘lamli faoliyatni nazarda tutishi mumkin. Tarix davomida ijtimoiy harakatlar o‘zlarining fuqarolik faolligi va ijtimoiy o‘zgarishlarga qaratilgan sa’y-harakatlari doirasida mavjud texnologiyalardan foydalanishga moslashgan. Ushbu tendensiya demokratik jarayonlarni qanday shakllantirishini ko‘rsatuvchi raqamli texnologik davrda saqlanib qolmoqda. Texnologiya rivojlanar ekan, u muqarrar ravishda jamiyatning barcha jabhalariga, jumladan, hukumat faoliyatiga ham ta’sir qiladi. Ushbu davom etayotgan texnologik taraqqiyot kiberxavfsizlik tahdidlari, raqamli tafovut bilan va maxfiylik bilan bog‘liq muammolar kabi muammolarni ko‘rsatishda jamoatchilik ishtiroki va siyosatni ishlab chiqish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Jamiyat ushbu murakkabliklar bilan faol kurash olib boradi, demokratik rivojlanish uchun texnologiyalardan foydalanish va u bilan bog‘liq xavflarni boshqarishni muvozanatlashga intiladi. Raqamli texnologiya dunyo bo‘ylab jamoalar va mamlakatlar endi bir-biri bilan juda oson muloqot qilishlari mumkin va ma’lumotlarga kirish endi murakkab jarayon bo‘lmaydi.

AKT taraqqiyoti orqali demokratiya namunasining rivojlanishi katta o‘zgarishlarga olib keldi va ko‘plab qulay imtiyozlarni berdi. Raqamli davrda demokratiya, ayniqsa, ma’lumot olish va ifodalash nuqtai nazaridan jamiyat uchun qulay foydalanishni ta’minlay oladi. Biroq, ijobiy ta’sirlar bilan bir qatorda, raqamli demokratiya ham salbiy ta’sirlar bilan bog‘liq. Raqamli

platformalardan jamoat demokratiyasi vositasi sifatida noto‘g‘ri foydalanish keng tarqalgan. Raqamli davrda demokratiyaning barcha internet foydalanuvchilari e’tiborga olishlari kerak bo‘lgan asosiy qismi bu o‘z fikrlarini ifoda etishda ularning axloqi va xulq-atvoridir.

Raqamli demokratiya o‘z rivojlanishida virtual makon, ayniqsa, ijtimoiy media juda katta ta’sir ko‘rsatadi. Ayni paytda, ijtimoiy media virtual makonning timsolidir. Internetga kirishni ta’minlash bu holatda eng muhim masaladir. Virtual makon va ijtimoiy tarmoqlarning mavjudligi demokratik hayot uchun katta foyda keltirishi mumkin bo‘lgan jihatlardan biridir. Ijtimoiy media, agar odamlar tomonidan demokratiyani faollashtirish vositasi sifatida foydalanilsa, raqamli demokratiyaning haqiqiy maqsadini amalga oshiradi. Oddiy aholi telegram, instagram, whatsapp, facebook, twitter, tik tok, bloglar, veb-saytlar va boshqa shunga o‘xshash platformalar kabi ijtimoiy media platformalari yordamida ma’lumot olish va o‘z maqsadlarini bildirishlari mumkin. Bundan tashqari, bugungi kunda ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilari turli xil ma’nodagi kontentni ko‘rish ehtimoli ko‘proq. Ushbu kirish qulayligi shubhasiz ishlatilishi mumkin

Raqamli demokratiya - bu juda ko‘p muhokama qilinadigan, ammo noaniq tushuncha bo‘lib, u haqida hali ham aniq ta’rif mavjud emas. Biz raqamli demokratiyani tushuncha sifatida tushunishni taklif qilamiz. Kollektiv siyosiyat o‘zini o‘zi belgilash amaliyotini va institutlarini u bilan bog‘laydi raqamli infratuzilmalarga vositachilik qiladi. Raqamli demokratiya ham analitik, ham me’yoriy o‘lchov. Analitik ob’ektiv sifatida raqamli demokratiya qanday bo‘lishini o‘rganadi raqamli texnologiyalardan foydalanish sharoitlarga, institutlarga va amaliyotga ta’sir qilishi mumkin. Siyosiy faollik va demokratik boshqaruvida normativ tushuncha sifatida bizga demokratiyani ochiq, o‘zgaruvchan siyosiy yoki siyosiy shakl sifatida tasavvur qilishimizga imkon beradi. Uning dinamikasibir tomondan demokratiyaga xos bo‘lgan qarama-qarshi tamoyillar, talqinlar va intilishlar, erkinlik, tenglik yoki xalq suvereniteti kabi g‘oya bo‘lsa. Boshqa tomondan, o‘zgaruvchan media landshaftini aks ettiradi. Bu esa yangi imkoniyatlarni keltirib chiqaradi.

Raqamli demokratiyani yaqin kelajakdagi utopik model sifatida ham ko‘rmaslik kerak. Raqamli demokratiya hukumatlar, davlat boshqaruv vakillari, siyosiy va jamoat tashkilotlari hamda alohida fuqarolar bilan axborot olish va almashishni yaxshilaydi. Ilmiy tadqiqotlarda davom etayotgan o‘zgarishlar, mavzuning rivojlanishi muhim masalaga aylandi. Bibliometrik usullardan foydalangan holda elektron demokratiya mavzusidagi ilmiy tadqiqotlar o‘rganilganda “raqamli demokratiya yoki elektron demokratiya” bilan bog‘liq ilmiy izlanish ilk marta 2001-yildan boshlangan ekan.2003-yildan bunday mavzularni o‘rganish soni o‘sib borishi kuzatilgan. Xususan, axborot va kommunikatsiyaning rivojlantirishga oid elektron demokratiyani muhokama qiluvchi 24 ta maqolaning paydo bo‘lishi bilan bog‘liqdir. Yevropa, Amerika, Osiyo mintaqasida ancha ustunlik qiladi. Buyuk Britaniyada eng ko‘p ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan bo‘lsa, undan keyin Amerika Qo‘shma Shtatlarida 14 ta, Ispaniyada 10 ta, Italiyada 7 ta, Shvesiyada 7 ta, Avstraliyada 6 tadan to‘g‘ri keladi. O‘zbekistonda “raqamli demokratiya” ga oid izlanishlarni Farxod Tolipov, Sherzod Rahimov, Jasur Shodiyev kabi tadqiqotchilar tomonidan keng va ahamiyatli ochib berilganligini ko‘rish mumkin. Raqamli demokratiya mavzusini muhokama qilishda bir nechta umumiy mavzular ajralib turadi. Xususan, fuqarolarning siyosatdagi ishtirokini oshirish, boshqaruvni yanada qulay va shaffof qilish, demokratik institutlar samaradorligini oshirish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish kabilar jumlasidandir. Raqamli vositalar yuqori darajadagi ishtirok etish imkonini beradi.

2020-yil mamlakatimizda “Ilm-ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” deb e’lon qilindi va bu boradagi ishlar endilikda yangi bosqichga ko‘tarilib, Prezident Farmoni bilan mamlakatning “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi va uni amalga oshirish bo‘yicha “Yo‘l xaritasi” tasdiqlandi.Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda avvalo telekommunikatsiya va elektron infratuzilmani takomillashtirish alohida ahamiyatga ega.Albatta, aholini internet tarmog‘idan foydalanish darajasi qanchalik yuqori bo‘lsa raqamli iqtisodiyot, shu jumladan elektron hukumat tizimi ham shuncha samarali faoliyat yuritadi. Yurtimiz bo‘yicha internet foydalanuvchilari soni jami aholiga nisbatan 2018-yilda 46 foizni tashkil qilgan bo‘lsa, 2021-yilda bu ko‘rsatkich 60 foizdan yuqorini tashqil etmoqda.Reallik bilan bog‘laganda raqamli iqtisodiyot rivojlangan davlatlarda YAIM hajmi ham, YAIMning aholi son boshiga ulushi ham yuqoriligini ko‘rishimiz

mumkin. Shu jihatdan olib qaraganda, mamlakatimizda mazkur masalaga e’tibor qaratish yagona maqsadni ko‘zlaydi, u ham bo‘lsa, aholining yashash sharoitini yaxshilash, aholini real daromadini oshirish, qolaversa tadbirkorlikni va mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishdir. “Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, meni juda qattiq tashvishga soladigan va bezovta qiladigan eng og‘ir illat – korrupsiya balosini yo‘qotishda ham samarali vositadir” - Prezidentimizning mazkur so‘zlari raqamlashtirish nafaqat iqtisodiyot tarmoqlarida tejamkorlik va samaradorlikni ta’minlashi, balki korrupsiya va qora iqtisodiyotga qarshi kurashish uchun samarali vosita sifatida qayd etilishi bilan ahamiyatlidir.

“Taraqqiyotga erishish uchun, raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo‘lidan borish imkoniyatini beradi. Zero, bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqur kirib bormoqda”. Yurtimizda xalqaro hamjamiyat tomonidan e’tirof qilingan demokratik standartlarga javob beradigan fuqarolar murojaatlarini qabul qilish va ko‘rib chiqishning o‘ziga xos tizimi yaratilgani muhim ahamiyatga ega bo‘lmoqda.Raqamli texnologiyalar, masalan, fuqarolik faolligini va siyosiy ishtirokini oshirish orqali demokratiya va inson huquqlarini rivojlantirishi mumkin. Yoki mamlakatlar korruptsiyaga imkon yaratadigan holatlarni kamaytirgan holda aniqlash, ma’lumotlarni almashish va to’lovlarni amalga oshirish uchun foydalanishi mumkin bo’lgan raqamli jamoat tovarlari ko’rib chiqiladi. Sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalar tufayli 2030 yilgacha global uglerod chiqindilari miqdori 10-20 foizga kamayishi mumkin.

Yurtimizda raqamlashtirish bo‘yicha yirik dasturlar amalga oshirib kelinmoqda. Xususan,- qishloq joylarda va mahallalarda davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini takomillashtirish, elektron sud va elektron parlament tizimlarini joriy etish, korruptsiyaga qarshi kurashish, raqamli iqtisodiy diplomatiya salohiyatini oshirish;

- yoshlar, xotin-qizlar va aholining ehtiyojmand qatlamining raqamli sohadagi bilimlarini oshirish va raqamli tadbirkorlikni qo’llab-quvvatlash orqali ularning bandligi va farovonligini oshirish;

- Orol dengizi inqirozining ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarini yumshatish, yashil texnologiyalarga o’tishni rag’batlantirish va qishloq xo’jaligi va iqlim bo’yicha aqlli yechimlarni joriy etish. Mamlakatimizda xalqaro hamjamiyat tomonidan e’tirof qilingan demokratik standartlarga javob beradigan fuqarolar murojaatlarini qabul qilish va ko‘rib chiqishning o‘ziga xos tizimi yaratilgani muhim ahamiyatga ega bo‘lmoqda.

Qisqa vaqt ichida davlat elektron xizmatlarining joriy etilishi, virtual makonda jamiyatni o‘ylantiradigan muhim masalalarning fuqarolar muhokama qilishi uchun elektron maydonlarning paydo bo‘lishi va davlat organlarining rasmiy veb-saytlarida ularning faoliyati bo‘yicha batafsil ma’lumotlar tizimli e’lon qilinishi kundalik hayotimizdagi odatiy tajribaga aylandi.

Xulosa o‘rnida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy jihatdan kuchli, bozor iqtisodiyoti qonunlari to‘liq amal qiladigan demokratik davlat qurishga hamda mamlakatda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, tadbirkorlik faoliyatiga keng qulaylik yaratish va uni yuritishni soddalashtirish, yangi innovatsion g‘oyalar realizatsiyasiga xizmat qiluvchi asosiy vositalardan biri ekanligi bilan alohida ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mirziyoyev SH.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. Jild 2.-T.: “O‘zbekiston”, 2018-455-bet.

2. Tolipov F. Raqamli demokratiya va raqamsiz demokratiya. // Konsensus. –№2. – 2020. –Б. 58.

3. Ikrom Boboqulovich Mirzaev (2021). MILLIY MADANIYAT FALSAFASI. Academic research in educational sciences, 2 (12), 965-969.

4. Ramatov, J., Baratov, R., Jurabayev, N., Umarova, R., & Mamajanova, G. (2022, June). Evolution of railway construction development in Uzbekistan: Past and prospects. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 030011). AIP Publishing LLC.

5. Sarvar o’g’li, M. S. (2024). DAVLAT BOSHQARUV TIZIMINING VA UNING MOXIYATI. Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi, 8(4), 192-196

6. Rakhmonkulov, F. P. (2022). THE IMPORTANCE OF SOFTWARE IN WEBSITE DESIGN. In СОВРЕМЕННАЯ НАУКА, ОБЩЕСТВО И ОБРАЗОВАНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 129-131).

7. Rakhmonkulov, F. P. (2022). Development of web design competence of future IT teachers. In SUSTAINABLE DEVELOPMENT FORUM-2022 (pp. 111-114).